

Benjamin Ivaničin

OTKUD NERAZRJEŠIVOST?

Drago mi je što se prošlogodišnja Sinoda biskupa bavila problemima obitelji. Zašto znanstveni i tehnološki napredak svojim naglim razvojem mora staviti u krizu obitelj kao toplo gnijezdo, kao kućno ognjište, kao čisti izvor čovječanstva? — pitao sam se. Zar obiteljski duh, obiteljski genij, obiteljski dinamizam nije moćan da danas održi na okupu obitelj uza sve suprotne socijalne i psihološke situacije koje je ne štede? Drago mi je da Crkva vjeruje u taj obiteljski pradah i da ga želi razbuditi, da vjeruje u obitelj, njezinu harmoniju i ljubav, njezinu nenadmašivu monolitnost, njezinu nepobjedivu konstantu. Ona ne vjeruje da postoji atomska moć civilizacije koja bi mogla uništiti obitelj. Ona vjeruje u »fanatizam« ljubavi muža i žene, u »fanatizam« ljubavi roditelja i djece.

Onome koji tako vjeruje ta kriza koja je danas zahvatila obitelj, iako zastrašuje, ipak upravo svojim razmjerima i dubinama pokazuje na dubine i razmjere bogatstva njegove vjere u obitelj i obiteljski život. Zašto su te tragedije bez dna, bez odgovora na pitanja, zašto toliko muče i pritišću, zašto tjeraju u skončavanje i očaj? — Takva me pitanja obuzimaju kad se susretmem s nezakonitim djetetom, s drugom ženom, s napuštenom majkom s više djece, sa studentom koji piše nepoznatom ocu, da ne pokušava da ga upozna. Pritom pomislim: mora da ljepota obiteljskog života pripada praelementima ljudskoga života kad njezin nestanak izaziva takve žestoke, totalne i elementarne reakcije. Mora da se gubitkom obitelji gubi ono više nenadoknadivo u životu.

I to je ono što u meni pokreće želju za restauracijom obitelji, za iscjeljenjem njezina organizma, za njezinom punom afirmacijom. Uvjeren sam da ne možemo ići naprijed za srećom razaranjem te bazične sreće, kojom su se oduvijek napajali oni najveći i najsretniji među nama.

U tim časovima sam spreman zamisliti se i zagledati se u sve uzroke obiteljskih nevolja.

Što vodi k rastavi? Ohladnjela ljubav i nedisciplinirano srce, neprihvatanje partnera s njegovom ograničenošću tijela i duha, život samca u braku i nošenje maski... Pogađam li, tako mislim, prave uzroke »pokusnog braka«, ako pomislim na tjeskobnu težnju »isprobati« plodnost partnera, na zabrinutost nad troškovima za vjenčanje, na individualno i privatizirano gledanje na brak, na izbjegavanje permanentne obiteljske obligacije ... A gdje je razlog za porazno malen broj djece u braku? Je li to strah od prevelike populacije naše Zemlje ili doživljaj djeteta kao tereta, a ne dara, ili pomanjkanje stana i krova nad glavom? Nije li u tu aferu umiješana majka, koja danas želi više neovisnosti nego prije, pa i od djece; majka, koja radi pridonoseći napretku društva, a zanemarujući dom? Kolik je tu udio obiteljskog mentaliteta, koji se koncentrira na stjecanje novca, užitka, moći, općenito života bez samoodricanja? U kolikom je stupnju prisutna svijest ograničavanja slobode i sigurnosti roditelja, ekonomskih kriza i nezaposlenosti? Muči li roditelje pitanje: čemu se smiju nadati u budućnosti za svoju djecu? Koliko ih ojađuje nepoštivanje djece? Osjećaju li agresivnom željom djece da dijalogiziraju s roditeljima i da sudjeluju u obiteljskom životu? Uznemiruje li ih osjećaj nemoći da svoju djecu orijentiraju prema svojim životnim nazorima, da im dadnu vjersku izobrazbu? Koliko ih obeshrabruje njihova nedostatnost da se suprotstave suvremenim odgojnim metodama?

Nema sumnje da se nemoć nastanila u modernoj obitelji, da je izgubila svoje inspirativne energije. No gdje je korijenje te njezine nemoći?

Što je s njezinim identitetom? Čini mi se da je gubitak upravo toga identiteta jedan od glavnih uzroka njezine slabosti. Ako je bračna veza razrješiva, je li to još onaj brak na čiju bit spada kao njezina vlastitost nerazrješivost? Dirnuti u nerazrješivost, ne znači li dirnuti u samu bit braka? Oni koji ne žele sklopiti pred Crkvom nerazrješiv brak nemaju, po katoličkoj nauci, što sklapati. Sudeći po broju rastava, daleko smo od toga da bi nerazrješivost bila svetinja. A ako nije ona, nije ni brak. Tako je brak iskočio iz svoga vlastitog okvira. Izgubio je svoju sliku u duši supružnika, a tim gubitkom supružnici su izgubili sami sebe.

Tko je tome kriv?

Nisam toliko sklon optuživati proces sekularizacije. Stvorene stvari i samo društvo imaju svoje vlastite zakone i vrednote, koje čovjek treba da postupno otkriva i njima se služi kao građanin ovoga svijeta. Ali zašto su teolozi pokušavali teološki opravdati nastojanje čovjeka ukoliko ide za tim da se otrgne i od autora prirode i od njezinih zakona? F. Gogarten je oslobađao čovjeka, a kršćanina poticao na prekid s religioznom i na ukorjenjivanje u profanosti na temelju stvaranja i utjelovljenja. D. Bonhoffer se zalagao za kršćanina u svijetu bez nade u svemogućega Boga, jer se Bog hotimično pokazao nemoćnim i izloženim trpljenju ili, bolje, odsutnim iz ovoga svijeta. Baš su bračne veze i bračna nerazrješivost, koje se ne mogu čuvati bez stalnih napora.

pružile priliku J. Robinsonu da se zgrozi nad heteronomijom tradicijskog morala i da uputi na autonomnu etiku modeliranu na bezuvjetnoj ljubavi Kristu, definirajući čovjeka »čovjekom za drugoga«, koji se ravna prema situaciji, u klimi slobode i nade, kao onaj koji je odrastao pa sam sebi traži put u svijetu na temelju svojih iskustava.

Znam da se kršćanski moral u prvim stoljećima rađao i razvijao u sjeni Biblije. U srednjem vijeku za model mu se nametnuo Aristotel sa svojom etikom. U našem vijeku se ponovno F. Tillman zalaže za nasljedovanje Krista. E. Mersch nastoji moral utemeljiti na Otajstvenom tijeku Kristovu, G. Gillemann na primatu ljubavi, Haring na dijalogu Kristova poziva i čovjekova odgovora. I Koncil ga je otvorio prema Kristu i Bibliji. Međutim, prebrzo se opet počelo evandeoski moral prctakati u filozofske moderne pakete bez povezivanja s Božjom riječi. Ako se navode riječi iz Biblije, često im se smisao prije devalorizira. Taj se mentalitet najbolje ilustrira izjavom jednog nekatoličkog pisca: »Svaki pokušaj da se iz Isusova naučavanja izvede nauk koji bi bio protivan ravstavi pokazao bi da se ne shvaća kršćanski život.«

Otpor učiteljstvu Crkve među teolozima koji su izrazili neslaganje s enciklikom *Hiunanae vitae* prilično je djelovao u zatomljenju slike braka. Pozivanje na imperijalizam naravnog zakona stvar je još više pogoršavalo, budući da je naravni zakon podložan subjektivnim eksplicacijama kao i sama metafizika, kojoj je načinom spoznaje srodan.

A baš sam posve nezadovoljan načinom na koji se naglašava specifičnost i specifičnosti kršćanskog morala, u koje se ubraja i nerazrješivost braka, kao što je ubrajaju neki, npr. Aubert, Glavini. Opisujući specifičnost kršćanskog morala u odnosu prema humanističkom moralu, teolozi su podigli pravu malu babilonsku kulu. Tu su razlike kreposti, razlike zakona, razlike motiva (Aubert). Tu su razlikovanja prema transcendentnom i kategorijalnom vidiku (Fuchs). Tu se tvrdi da među zakonom milosti i naravnim zapovijedima nema ni istovjetnosti ni različitosti, nego da je među njima unutrašnja i objektivna povezanost (Tettamanzi). Sv. Pavao ne daje za seksualni život ljudske motive, nego prisutnost Duha u tijelu, a trpljenje je vrijedno, jer nas čini sličnima Kristu, sve pak to upućuje na razliku između kršćanskog i humanističkog morala, npr. stoičkog (Congar). Fuchsu se predbacuje što je izrazio misao da se, teoretski uzeto, ne s pravom pravi razlika između filozofske etike i moralne teologije.

Eto, tako se nerazrješivost braka našla kod nekih teologa među specifičnostima kršćanskog morala kao nešto što kršćani nadodaju njegovoj ljudskosti, a što nije baš potrebno da budeš čovjek. Nije li se bar to moglo izbjeći boljim teološkim sagledavanjem problema naravi i milosti, naravi i utjelovljenja, naravi i otkupljenja, naravi i pashalnoga otajstva, naravi i Euharistije?

Znam da kršćanstvo ima svoj specifičan sakramentalni kult, da ljubavlju (agape) finalizira sav kršćanski život, da ga vjerom oživljuje, da ga milošću diže u vrhunaravni red. Znam da je model kršćanskog

života Krist i da se sav svodi na nasljedovanje Krista. Znam da kršćanin pripada misteriju Boga otkupitelja i da je pozvan da se u svemu vlada kao što se njegov Otac na nebesima vlada prema nama. Ali ne vidim kako bi to kršćanski moral činilo *bitno* različitim od filozofske etike ili humanističkog morala. Sva raznolikost koja se među njima otkriva izrasta iz milosti samo kao *vlastitost* (proprijetet, a ne specifičnost) kršćanskog morala, kao što je i milost vlastitost ljudske naravi uzdignute u vrhunarav. Različitost pak ne dokida vlastitostima bitne istovjetnosti, inače bismo na temelju seksualne diferencije, koja je vlastita tjelesnim živim bićima, morali jednom od spolova zaniijekati istu narav s individuima suprotnoga spola. Krist je model kršćaninu ne zato što je bitno različit čovjek od nas, nego zato što je kao čovjek u rascvatu svoje ljudske naravi i svih njezinih vlastitosti koje se temelje na hipostatskom sjedinjenju. Ni kršćanski brak nije bitno različit od svakog drugog braka, nego je brak kao i svaki drugi brak, ovjenčan samo vlastitostima koje proizlaze iz njegova otajstvenog oslikavanja sjedinjenja Logosa s ljudskom naravi po utjelovljenju. Na toj *bitnoj* istovjetnosti kršćanskog morala s humanističkim i kršćanskog braka sa svim ostalim brakovima valja inzistirati.

Čvrstoća stava u odnosu prema nerazrješivosti braka ne rješava doduše sve jade braka, ali bez njega se ti jadi umnožavaju u beskraj. Da restauriramo brak, potrebno je restaurirati najprije sliku o njemu. Nerazrješivost je neizostavna crta na toj slici. Zato nam se čini da prije svega treba nju naglasiti i učvrstiti je u dušama kad mislimo na brak, kad o njemu govorimo i kad ga živimo.